

KİTAPLARIN GÜNÜMÜZE TAŞIDIKLARI

Dursun YILDIRIM*

Kitaplar, çağımızın geçmişini günümüze taşıyan bilgi hazineleri işlevi görür. Bilimsel bağlamda yazıya alınmış geçmiş anlatıları bilgiye, belgeye, arkeolojik, etnolojik, biyolojik, teolojik, tarihî ve filolojik bilgiler içermesi bakımından önümüzü aydınlatıcı yetenek ve kapasiteleri de içlerinde barındırırlar. Onlarsız geleceğin düzenlenmesi ışksız karanlıkta yol almaya benzer. Hangi çukura ineceğiniz, hangi dağda yürüyeceğiniz, hangi düzlüğe ineceğiniz veya yürüyeceğiniz yetenek ve kapasiteniz dışındadır. Yaşamınızı düzenleme olanağınızın tümü, zifiri karanlığa gömülü biçimde yürümeye geleceğinizi tutsak edersiniz. Bu yüzden kitaplar, yaşamı düzenleme yolunda yukarıda belirtilen türlü bilgi dalları ile yüklü yazıtları<metinleri> bakımından önümüze ışık tutan birer aydınlatıcı işlevi görür.

Bugün masamda beni bekleyen bu türden birkaç yaratıdan <eserden> burada sizleri, daha doğrusu işitmeyenleri bilgilendirme bağlamında söz etmek istiyorum. Bunlardan biri Erhan Aydın tarafından yazılmış olan ‘Taşa Yazılan Tarih’ adlı yaratı ile Ercan Alkaya ile Zoya Kirillova tarafından hazırlanmış olan ‘Kreşin Tatar Türkçesi’ adlı çalışma olacaktır.

1.Erhan Aydın, *Taşa Yazılan Tarih. Türklerin İlk Yazılı Belgeleri. İstanbul, 2018.*

Türklerin bilinirlik kazanmış arkeolojik kazılar ile de bir kısmı toprağın örtüsünden kurtarılmış yazılı taşları türlü türlü adlar ile çalışıp yayınlıyanları sıralamak yerine başlıkları sıralamak daha doğru olur belki. Orhun Abideleri, Orhon Yazıtları, Eski Türk Yazıtları, Bengü Taş Yazıtları, Bengü Taş Bitigleri ve başkaları bu başlıklardan bir kaçıdır. Sonuncu başlık bu satırların yazarına aittir. Türklerin tarihte bilinen ilk yazılı Bengü Taş Bitigi [Ölümsüz Taşyazması Kitap] türü yaratılar<eserler> diye tarafımdan tanımlanmıştır. Çünkü, kâğıda ve tahta çubuklara yazılı bitig türü yaratıların ve yazıtların<metinlerin> yitip gittiğini gören Türkler, kalıcı olsun, gelecek kuşaklara öğüt olsun, diye sözlerini taş kitaplar yaratarak onlar üzerine dokutturmuşlardır ve yazım işlemlerini de yağ törenleri sırasına denk getirmeyi uygun bulmuşlardır. Çünkü bu sırada herkes, Bengü Taş Bitig’lerin dikileceği yerde toplanacak ve onları görecek, okuyacaktır. Ancak bunların daha önce kâğıt üzerine yazılı olduğu söz dokusundan ve içerik unsurlarından açıkça bellidir. Bunu bir yerde dile getirmiştik.

Erhan Aydın’ın yaratısına seçmiş ad, tarih bağlamında seçilmiş güzel bir başlık olmuştur. Bengü Taş Bitig’lerin geleceğe taşıdığı yazıtların dili, tarihi ve içeriği üzerine okuyucuya yeni bilgiler ve açıklamalar getirmesi, yeni öneriler ileri sürmesi, bitig’ <kitap>lerde yer alan yazıtları tarih ile ilişkili biçimde inceleyip Çin kayıtları ile destekleyerek yerli yerine oturtma çabası, incelemenin özgün boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Kimi sözcüklere filolojik bağlamda açıklık getirme yolunda yaptığı

* Prof. Dr., Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara / TÜRKİYE. E-posta: dursun2@gmail.com

çözömler ve onlara yeni açıklamalar ile anlamlar yükleyerek gündeme taşınması da, Türk tarihinin ve kültür ambarının anlaşılmasına yeni olanaklar getirecektir, kanısındayım.

Türk Kağanlığı'nın birinci, ikinci ve üçüncü<Uygur dönemi> dönemler içinde görölen Bengü Taş Bitiğ yaratılar, aynı inanç ve düşünce sonucu oluşmuş bir dün, gün ve gelecek algısı içinde yaratım sürekliliği kazanmıştır.

Erhan Aydın'ın kadim Türkler tarihine dair,Bengü Taş Bitiğ'lerinde yer alan yazıtlar <metinler> üzerine yapmış olduğu inceleme şu ana başlıklar üzerine kuruludur: Türklerin Eski dönemleri; Türk Runik Alfabetesi; Eski Türk Yazıtlarında İlk Bahisler; Cumhuriyet Döneminde Eski Türk Yazıtları Üzerindeki Çalışmalar; Eski Türk Yazıtlarının Envanteri ve Sorunları; Eski Türk Yazıtlarının Yazılış ve Dikiliş Amacı; Köktürk Dönemi Yazıtlarının Türk Dili, Tarihi ve Kültürüne Katkıları; Uygurlar; Yenisey Yazıtları Türk Dili, Tarihi ve Kültürüne Katkıları; Sonuç; Kaynaklar ve İndeks.

Türk tarihine, Türk dilinin filolojik açıdan kültür sorunlarına ilgi duyacaklar için önemli bir çalışmayı: 'Taşa Yazılan Tarih adlı yeni yaratı <eser> kendilerine yararlı olacak ve birçok sorunun da yanıtı orada bulunacaktır kanısındayım. Erhan Aydın arkadaşımız dünyanın kiri yerine, birçok yoldaşım gibi ilim ile uğraşmak üzerine dünyasını kurmuş insanlardan biridir ve bu yönünü takdir ediyorum. Bilgi edindiğim bu güzel yaratısından<eserinden> dolayı, bir kez de buradan kendisini kutluyorum ve yeni,açıklayıcı ve kapsayıcı çalışmalarının da gün ışığı görmesini diliyorum.Kadim Türklerin tarihi, bu tür çalışmalar, yerli ve yabancı dillerde yazılı kaynaklarda yer alan kayıtlar ve arkeolojik bulgular yardımı ile aydınlanacaktır.Bu gayretin,yazarın adının ve soyadının da anlamlarında denk düşeceği kanısındayım.

2.Ercan ALKAYA- Zoya KİRİLLOVA, *Kreşin Tatar Türkçesi (Dil, Tarih, Kültür). İstanbul, 2018.*

Kazan, Bulgar, Çallı ve Ufa çevresinde yaşayan Türkler, Saka <Sakha> Türklerinden sonra bölgeye gelen 'Hon/Hun" diye bildiğimiz on boy ogur kavimleri birliğinin torunlarıdır ve bunların bir kısmı buralarda hüküm sürmüşlerdir. Türk dilinin Kıpçak şivesi ile konuşan bu boyların tarih içinde inanç bakımından Tengri inancı yanı sıra, muhtelif semavi <Musevi, İsevî ve Muhammedi> dinlere de intisap ettikleri bilinen bir husustur.

Cengiz Han'ın ve sonrasında Timur Bek'in kurmuş olduğu imparatorluklar sırasında Türk, Moğol adları yanı sıra Tatar adı da fizyonomik kimi benzerlikler nedeniyle hepsi için kullanıma girmiştir. Avrupa kavimleri ve Slavlar arasında Türkler için umumî olarak 'Tatar' adının kullanılması Rus Çarlık döneminde terminolojide yerleşik bir mahiyet kazandırılmış biçimde kendini göstermiştir. Özellikle okumuş bir kesimi temsil eden Kazan ve çevresi Türkler, Rusların Türk ellerini işgalden sonra düzeni ve kurumları işletmede kullandığı imtiyazlı bir seçkin ve tüccar tabaka ortaya çıkarmıştır. Bu tabakanın Çarlık Rusya'ya sadakatini pekiştirme açısından onların hristiyanlaştırılmasına özen göstermişler, tanıdıkları yeni imtiyazlar ile hareketlerini pekiştirme yolunu denemişlerdir. Kasım Hanlığı döneminde Türkler arasında Hristiyan Ortodoks mezhebini yaymaya kısmen muvaffak olmuşlar ise de, bu sayıca büyük bir kitle oluşturamaz. İkinci kitle daha kadim bir Ogur Türk kavmine mensuptur. Çuvaş <kuyaş> Türkleri dediğimiz önemli bir Türk kitesinin tamamı II.Katerina'nın teşviki

ile en imtiyazlı halk kategorisine, Tatar namıyla maruf Kazan çevresi Türkleri alınmış ve bunun sonucunda ‘Kreşin Tatarları’ gibi bir topluluk ortaya gelmiştir.

‘Kreşin’ adı şu ya da bu şekilde yorumlansa da, hiç şüphesiz ‘Christian’ <Hristiyan> sözcüğünün telaffuzda aldığı bir deyiş biçimi olduğu açıktır. Çarıçe’nin bu yöntemi, bu iki topluluktan devşirdiği aydınlar ve yetiştirdiği din adamları yardımı ile doğu Sibiryaya ve en uçta yaşayan Sahayeri <Yakut> Türklerinin Hristiyanlaştırılması süreçlerinde önemli rol oynamışlardır. Bununla birlikte, ne Çuvaş, ne de Kreşin Tatarları Türk olduklarını, kimlik kökenlerini ve dillerini yitirmemişlerdir. Ancak, işlemeyen demirin pas tutması gerçeği de hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Çuvaşistan’da bugün ana dil konuşanların sayısı yok denecek kadar az diyorlar, bu gerçek ise çok üzücü bir durumdur.

Alkaya ve Kirillova tarafından bilim hayatımıza kazandırılmış olan bu çalışmada, Kreşin Tatarlarının konuştuğu Kıpçak şivesinin Kreşin ağzı, tarih ve kültür bağlamları içinde ele alınıp incelenmiştir. Kreşin Tatar Türkçesi başlığı altında, Ortodoks mezhebine mensup olmakla beraber, kökenlerini, kimliklerini ve dillerini korumayı sürdüren Kreşin Tatarlarını kutluyorum. Ana gövdeden kopmamış olduklarını, tarih ve kültürlerini korudukları anlaşılıyor. Oldukça kadim zamanda ana gövdeden kopmuş ve gelişimini kendi kapalı kalmışlığı içinde sürdürmüş olan Çuvaş Türkleri tarih ve kültürlerini korusalar bile dillerini saklama açısından yeterince olanak bulamamış görünüyor.

Eser, giriş kısmında bu topluluğun tarihi kopuşunu, din değiştirmesi olayını, büyük topluluk içinde yerini, kültür dokusunu açıklamakta ve okuyucu bilgilendirilmektedir. Eserin gövdesi ise Kreşin Tatarlarının konuştuğu şivenin gramer yapısı ilişkili başlıklar üzerine kuruludur. Gramer başlıkları altında şivenin fonoloji, morfoloji, sentaks, isim ve fiil türleri, çekimler bütün yönleri ile ele alınıp Kreşin Türkçesi incelenmektedir. İncelemeye dayalı metin örnekleri de ayrı bir bölüm oluşturan eser, kaynaklar ve Kreşin Tatarlarına ve yaşadıkları yörelere ait resimler ile tamamlanmaktadır. Büyük boy altı yüz yetmiş sahifelik bir hacme sahip bu ortak gramer çalışması Türklüğün farklı inanç yapısında yaşayan bir parçasını Türkiye okuyucusuna tanıtmayı, bilim adamlarının dikkatine getirilmesi, önemli bir çabanın başarılı bir sonucudur, diye düşünüyorum.

Her iki araştırmacıyı bilim hayatımıza kazandırdıkları bu başarılı çalışmadan dolayı kutluyorum.

